SÄKERHET OCH KRISBEREDSKAP I SVERIGES MOSKÉER

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

LISTA PÅ MEDVERKANDE I FÖRSTUDIEN 6
SVERIGES MUSLIMSKA TROSSAMFUND 7
FÖRORD 10
INLEDNING 12
MOSKÉER OCH MUSLIMER DRABBAS AV YTTRE HOT 13
Trossamfundens betydelse i säkerhet och krisberedskap 14
SYFTE 16
Målgrupp 16
METOD OCH MATERIAL 16
Detta har inte rymts i rapporten p.g.a. resursbrist 20
UNDERSÖKNINGEN KRISBEREDSKAP OCH SÄKERHET I SVERIGES MOSKÉER 22
MOSKÉN - TRÄNGSEL OCH SANITET 23
Trängsel 23
Sanitet 24
MOSKÉN – BRANDSÄKERHETEN 26
Nödutgångar 26
Brandskydd 28
Brandskyddsansvarig 28
Brandövning 30
Information till moskébesökare vad gäller brand och säkerhet 31
Brandskydd anpassat till funktionshindrade 32
MOSKÉN – HOT OCH SKADEGÖRELSE 33
Hot mot föreningen 33
Hotbrev 34
Hot mot företrädare 34
Skadegörelse 35
MOSKÉ – SAMARBETEN MED DET OMKRINGLIGGANDE SAMHÄLLET 37
Samarbetet mellan lokalpolisen och moskéer 37
MOSKÉN- KRISBEREDSKAP OCH SÄKERHETEN 38
Krisberedskapsplan, krisberedskapsansvarig och säkerhetsansvarig 38
Moskéers förmåga att hjälpa under kris i samhället 39
En uppenbar vilja att bistå samhället 39
SLUTORD 41

LISTA PÅ MEDVERKANDE I FÖRSTUDIEN

Initiativtagare till förstudien:
Islamiska samarbetsrådet

Styrgruppen / medverkande organisationer:
Bosniakiska Islamiska Samfundet (BIS)
Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS)
Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige (IKUS)
Islamiska Shia-Samfunden i Sverige (ISS)
Svenska Islamiska Samfundet (SIS)
Sveriges Muslimska Förbund (SMF)

Förstudiens författare:
Ruweida Ahmed, Konsult

Finansierad av:
Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund (SST)

SVERIGES MUSLIMSKA TROSSAMFUND

Sveriges muslimska trossamfund: Bosniakiska Islamiska Samfundet (BIS), Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS), Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige (IKUS), Islamiska Shia Samfundet (ISS), Svenska Islamiska Samfundet (SIS) och Sveriges Muslimska Förbund (SMF) ingår i ett samverkansorgan för de muslimska organisationerna i relation till SST och den svenska staten.

Samverkansorganet heter Islamiska Samarbetsrådet (IS). De muslimska trossamfund som ingår i SST är statsmedelsberättigade utifrån lag 1999:932 om stöd till trossamfund. Sveriges muslimska trossamfund har minst 200 lokala församlingar som medlemmar.

3 § "statsbidrag får lämnas endast till ett trossamfund som 1. Bidrar till att upprätthålla och stärka de grundläggande värderingar som samhället vilar på och 2. är stabilt och har egen livskraft."

Bosniakiska Islamiska Samfundet (BIS)
Bosniakiska Islamiska Samfundet bildades 1995 och har 26 föreningar och ungefär 12 000 medlemmar i Sverige. BIS är en icke-politisk organisation som vill bidra till en positiv samhällsutveckling som kännetecknas av jämställdhet. BIS har i idag ett gott samarbete med andra trossamfund, myndigheter och institutioner i Sverige. BIS medlemmar representeras av bosnier och andra muslimer.

Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS)
Förenade Islamiska Föreningar bildades år 1974 och var det första trossamfundet för muslimska föreningar i Sverige. FIFS har 52 församlingar och ungefär 36 000 medlemmar. FIFS är en ideell, politiskt obunden och demokratisk organisation. Medlemmarna representeras av en stor etnisk mångfald. FIFS har ett samarbete med andra trossamfund, myndigheter och institutioner i Sverige och samarbetar om frågor som rör interreligiös och religiös dialog, sjukhus, krisberedskap, själavård, vigsel och arbetar aktivt med kompetensutveckling. FIFS vision är ett samhälle med respekt, mångfald och allas delaktighet.[1]

[1] Stockman, Max "Trossamfund i Sverige - statsbidragsberättigade trossamfund: presentationer och aktuell statistik 2013" s. 32-33. Utgiven av Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund.

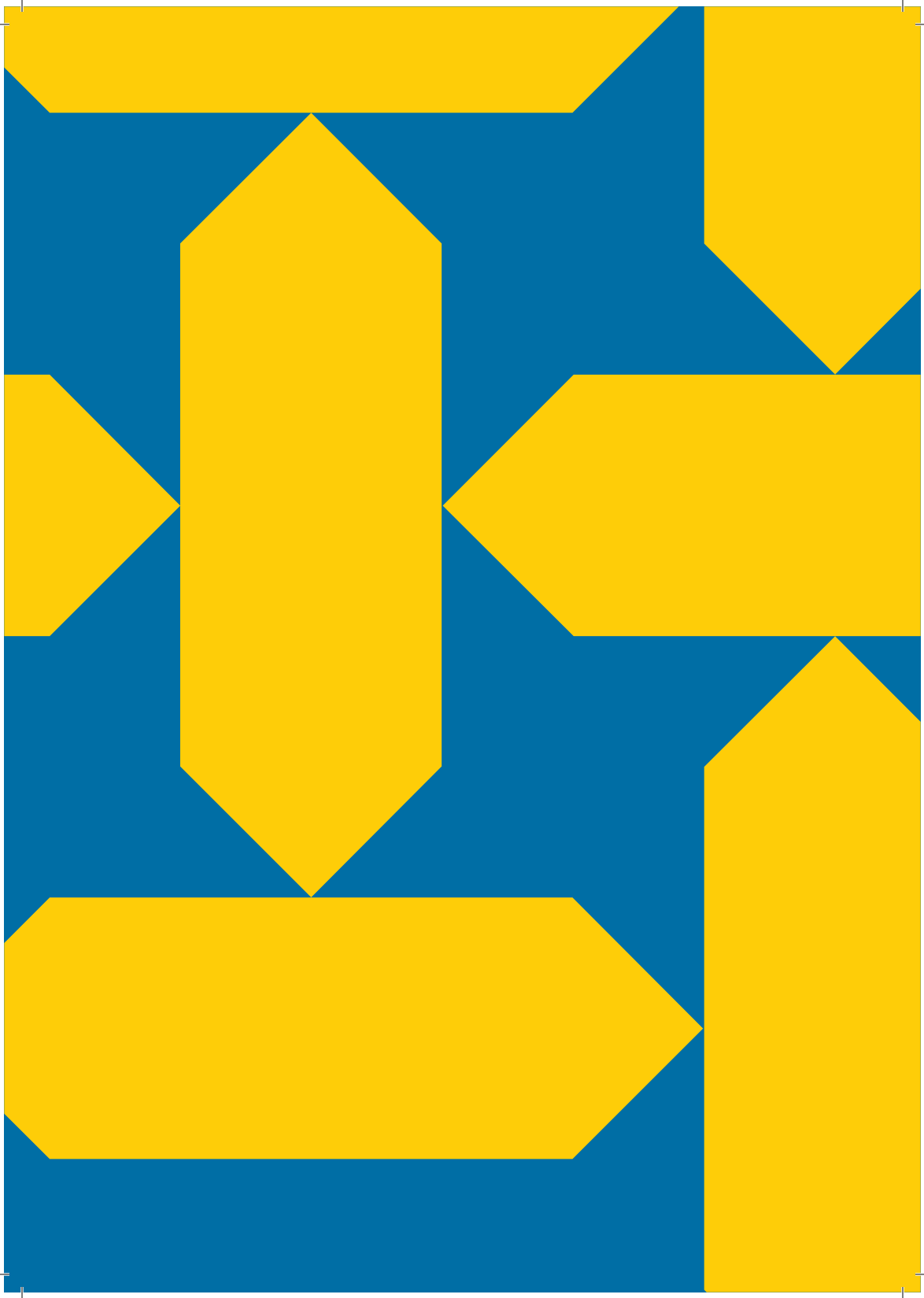
Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige (IKUS)
Islamiska Kulturcenterunionen i Sverige (IKUS) bildades 1979 och har 14 föreningar med ungefär 10 532 medlemmar. IKUS är en ideell förening och har som övergripande mål att fostra och undervisa muslimska barn och ungdomar i enlighet med islam samt verka för att främja mänskliga rättigheter, religionsfrihet och ömsesidig respekt för varandra.

Islamiska Shia-Samfunden i Sverige (ISS)
Islamiska Shia-Samfunden i Sverige representeras av shiamuslimer. Den rikstäckande paraplyorganisationen har 33 föreningar och 26 341 medlemmar. Den bildades år 1991. ISS målsättning är att stödja shiamuslimer bosatta i Sverige i att bevara deras islamiska identitet. ISS arbetar för att öka medlemsorganisationers kunskap om islam, men också det svenska samhällets uppbyggnad. Organisationen kännetecknas av ömsesidig respekt och acceptans och ser den kulturella, sociala och religiösa mångfalden som en positiv kraft i Sverige.[2]

Svenska Islamiska Församlingarna (SIF)
Svenska Islamiska Församlingarna bildades 1999 och har 21 föreningar med 17 034 medlemmar. Organisationen är en del av trossamfundet Svenska Islamiska Samfunden i Sverige (SIS). SIF arbetar för en långsiktig islamisk tro, praktik samt verka för islams integration och fortlevnad i Sverige. Trossamfundet arbetar även aktivt för goda relationer mellan islam och det svenska samhället.

Sveriges Muslimska Förbund (SMF)
Sveriges Muslimska Förbund är en politiskt obunden organisation och bildades 1981. Organisationen har 40 föreningar med 56 766 medlemmar. SMF arbetar för ett samhälle som bygger på jämställdhet, demokrati och mänskliga rättigheter. De arbetar med kompetensutveckling och stöd till medlemmarna.[3]

[2] Stockman, Max "Trossamfund i Sverige – statsbidragsberättigade trossamfund: presentationer och aktuell statistik 2013" s. 34-35. Utgiven av Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund.
[3] Stockman, Max "Trossamfund i Sverige – statsbidragsberättigade trossamfund: presentationer och aktuell statistik 2013" s. 36-37. Utgiven av Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund.

FÖRORD

Sedan närmare 20 år tillbaka har de muslimska trossamfunden (som är med i Islamiska Samarbetsrådet) drivit frågan om krisberedskap och säkerhet i moskéer och för moskébesökare.

2013 skrev alla sex trossamfund i Islamiska Samarbetsrådet (IS)[4] en intern avsiktsförklaring som innebar att alla samfund inom IS ska medverka i samarbetet för förbättrad krisberedskap hos muslimska organisationer och föreningar i Sverige. IS beslutade även att finna resurser för att genomföra en förstudie om krisberedskap hos muslimska trossamfund.

De muslimska trossamfunden har tillsammans cirka 200 lokala församlingar under sig. Trossamfunden har genom åren fått kännedom om att moskébesökare och moskéer blivit skadade, hotade och utsatta för klotter, skändning, vandalisering och attacker i form av skjutningar och bränder. Trossamfunden ser allvarligt på detta och gör därför denna förstudie i syfte att ta till aktiva åtgärder för att förbättra säkerheten för moskébesökare och moskéer.

[4] Se sidan 6 för information om Islamiska Samarbetsrådet

INLEDNING

MOSKÉER OCH MUSLIMER DRABBAS AV YTTRE HOT

De senaste 20 åren har olika former av vandalism och hatbrott varit riktade mot moskéer vid ett flertal tillfällen.[5] De muslimska trossamfunden som har den absolut närmaste kontakten med de lokala församlingarna har och får ofta kännedom om dessa kriminella handlingar, som även beskrivs av Klas Borell. Att moskéerna utsätts för hot, vandalisering, skadegörelse, bränder och klotter äventyrar både muslimers och moskébesökares mänskliga fri- och rättigheter och är en säkerhets- och demokratifråga.

Svenska Muslimer i Samverkan skriver i sin alternativrapport till FN:s CERD-kommitté

A survey in 2010 involving 147 Muslim congregations showed that about half of their representatives reported some form of local resistance to their activities. The congregations were not only exposed to various legal forms of resistance but also resistance that took criminal forms. A staggering 26 per cent of the respondents reported that their premises at some time had been the target of vandalism with islamophobic motives. In almost as many cases, 23 per cent congregation numbers have been subjected to unlawful threats and in some cases individual numbers of the congregation had suffered physical violence. In all, 40 per cent of Swedish Muslim congregations were affected by criminal resistance to their activities.[6]

Denna rapport är den första i Sverige som undersöker krisberedskap och säkerhet i landets moskéer. En enkel förklaring är att moskéers säkerhet under många år har varit en oprioriterad fråga från regeringens sida och svårhanterlig fråga från muslimernas sida då resurser för att kunna arbeta med dessa frågor saknas.

Rapporten vill arbeta kris- och säkerhetsförebyggande för att skydda muslimers och moskébesökares rätt till säkerhet och religionsfrihet och verka för att moskén ska fortsätta vara en plats där människor kan söka sig frid, trygghet, kunskap och få utrymme för bön och reflektion. Därför finns ett stort behov av att kartlägga bristerna och behoven.

[5] Borell, Klas "Islamofobiska fördomar och hatbrott – en kunskapsöversikt" s. 15. År: 2012 SST:s skriftserie nr 1.
[6] Swedish Muslims in Cooperation Network "Alternative Report to CERD" s. 27 . År: 2013

TROSSAMFUNDENS BETYDELSE I SÄKERHET OCH KRISBEREDSKAP

Samhället drabbas ofta av olika former av mindre eller större kriser eller katastrofer, allt från översvämningar, snöstormar, värmeböljor, bränder, skadegörelse och brott - och även terrorattacker där många människor kan drabbas av social oro eller sorg. Samhällets viktigaste aktörer i dessa situationer är myndigheter och kommuner som kliver in och bidrar med de resurser som behövs. Trossamfunden har en betydande roll i att stödja myndigheters och kommuners krisberedskapsarbete.

Regeringen fastslår följande;

"Vid kriser och katastrofer är behovet av insatser från trossamfunden omfattande. För effektiv samverkan med andra parter behöver samfunden samordna sina insatser."[7]

Denna förstudie lyfter upp frågan om hur muslimska föreningar och moskéer samverkar med det övriga lokalsamhället gällande kriser och katastrofer. Inom ramen för detta område har mestadels den tidigare studien "Svenska muslimska församlingar i samverkan" skriven av Klas Borell använts. Förstudien vill även lyfta fram vilka åtgärder muslimska församlingar skulle behöva vidta för att kunna stödja myndigheterna ännu bättre.

Enligt Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) har trossamfunden värdefulla kunskaper att bistå med i krissituationer. Trossamfunden bistår då med sina lokaler, ger stöd och erbjuder samtal för drabbade och anhöriga för att stödja dem i bearbetning av krisen eller sorgen. Trossamfunden är även en god kraft i samhället genom deras medverkan i kommunens samarbete med krisorganisationer så som grupper för Psykiskt- och socialt omhändertagande (POSOM), samt i deras medverkan i Psykologisk/ psykiatrisk Katastrofledning inom Landstingen (PKL). Trossamfunden finns där för den behövande och ger mat och värme och är en trygg miljö när medborgare behöver dem som mest.[8] Därutöver är de ett stöd i integrationsarbetet och hjälper människor att förstå existentiella frågor.[9]

[7] Budgetprop. 2006/07 s.66
[8] www.msb.se/sv/Forebyggande/Sakerhet-hem--fritid/Frivilligorganisationer--trossamfund/Samverkan-med-trossamfunden/
[9] Regeringskansliet "Trossamfunden - en god kraft i samhället" s. 3 år 2014

Det är dock viktigt att poängtera att olika trossamfund och heliga byggnader har olika förutsättningar att bistå samhället.

Svenska moskéer som denna förstudie fokuserar på, har inte de resurser och den ekonomi som krävs för att kunna erbjuda säkra och trygga lokaler. Detta utmanar moskébesökarnas mänskliga fri- och rättigheter. Frågan är då - hur kan myndigheter och kommuner effektivisera krisberedskapsarbetet när moskéer och muslimska föreningar inte har ekonomi och resurser för detta? Vilken trygghet och säkerhet har moskébesökare och muslimer idag egentligen?

Denna förstudie är mycket relevant för dessa frågor, eftersom den genom empirisk undersökning kan visa på vilka behov och förutsättningar som moskéer och muslimska församlingar har. Men den kan också visa på att muslimska församlingar vill ta ett större ansvar i samhället vid kriser och katastrofer. Men vilka materiella resurser har muslimska föreningar? Vad är det som de kan ställa upp med om det sker någon större kris i det omkringliggande samhället? Inom ramen för en kartläggning om hur säkerheten ser ut i moskéer finns det också behov av att ta fram statistiska fakta som handlar om brandskydd, trängsel och sanitet.

SYFTE

Syftet med denna förstudie är att ge en statistiskt representativ bild av hur krisberedskap och säkerhet ser ut i moskéer och för moskébesökare. Muslimska trossamfund vill med denna förstudie väcka medvetenhet om hur krisberedskap och säkerhet ser ut och täcka det tomrum av kunskap som finns i samhället gällande moskéerna och trygghetsfrågor, och i förlängningen kunna åtgärda bristerna. Men framför allt väcka politisk vilja om att studera muslimers säkerhet vidare, på grund av resursbrist så ombeds rapportens läsare att ha i åtanke att denna rapport inte syftar till att omfatta hela undersökningens omfattning.

Målgrupp
Förstudien riktar sig till samhällsaktörer; myndigheter, organisationer, trossamfund, utbildningsinstitutioner, lokala moskéer, moskébesökare samt muslimska församlingsledare. Om muslimska församlingsledare blir mer medvetna om säkerhetstänkande och krisberedskapsarbete kan de också tjäna samhället bättre.

METOD OCH MATERIAL

Under våren 2014 skickades en enkätundersökning om säkerhet och krisberedskap till de muslimska trossamfundens lokala församlingar. Med muslimska församlingar menas i denna förstudie medlemsbaserade organisationer med en styrelse och egna lokaler där fredagsbön genomförs regelbundet. Vi fann 147 aktiva föreningar med denna verksamhet och av dessa var det 110 som svarade. Sammanlagt 72 % av 147 föreningar skickade sina svar ifyllda av imamer eller styrelser. Församlingarna identifierades med hjälp av församlingsregistret som finns vid Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund (SST). Vi lät svaren förbli anonyma men bad svaranden markera vilket trossamfund föreningen tillhörde.

Enkäten är relativt omfattande (62 frågor och 12 sidor) och består av olika sektioner: lokalen och trängsel, sanitet, brandfrågor, moskébesökare, hot mot moskéer och muslimska församlingar, hot mot moskébesökare, skadegörelse, våld mot moskébesökare och samarbeten. Vid registrering av svaren noterades det att många inte hade svarat på vissa frågor. Därför lades kolumnen "Ej svarat" till i denna sammanfattning. I vissa frågor har även några svar här markerats med fetstil för att lättare kunna förstå resultaten och belysa avvikande statistiska resultat. Resultaten är därmed efterföljda av viss text för att utmärka en kontext och analys av resultaten.

VILKA HAR BESVARAT ENKÄTEN	PROCENT	ANTAL
Styrelsemedlem	61.82%	68
Imam	10.91%	12
Medlem	4.55%	5
Ej svarat	22.73%	25

Kolumnen "Ej svarat" är här ett eget tillägg vid sammanställningen av statistiken. "Ej svarat" betyder att frågan antingen har lämnats helt blank, alternativt att respondenten endast dragit ett streck över frågan. Det gäller även antalet förekommande "Vet Ej". I flera fall kan detta tolkas som ett nej till frågan.[10] Följande frågor är några exempel (dock gäller detta alla frågor i rapporten med "Ej svar" eller "Blanka svar"):

EJ SVAR / BLANKA SVAR	PROCENT	ANTAL
Trängsel i moskén	6%	7
Moskén sanitetproblem	42%	47
Moskéns brandskydd	22%	25
Brandskydd anpassat till funktionshindrade	62%	69
Vilka typ av hot mot förening	55%	61
Vilka typ av hot mot företrädare	57%	63
Skadegörelse	44%	49
Kvinnors och mäns nödutgångar	5% / 5%	5 / 6

"Ej svar" kan tolkas som ett nej på grund av att dessa frågor har flera svarsalternativ där respondenten ska ringa in det svar som passar. Detta kan tolkas utifrån respondenten på så sätt att om man avstår från frågan är det likställt med att man inte

[10] Kommentar: detta kan även gälla antalet "Vet ej"-svar.

har något av svarsalternativen och därmed är det ett nej. Kan detta tolkas som ett selektionsmekanismfel som kan ha påverkat resultaten i studien och därmed ge en skev bild av moskéers realitet? Knappast, därför att i frågan om hot mot företrädare, mot moskéer och skadegörelse finns det annan statistik som bekräftar moskéers utsatthet. En annan enkel förklaring till att antalet uteblivna svar är högt är att respondenten i fråga med stor sannolikhet inte har vetskap om frågan. Det ger också en bild av att säkerhetsmedvetenheten är väldigt låg, vilket är oroväckande. Om inte styrelsen i en lokalförsamling har kunskap om dessa frågor, vem ska då veta det i en lokalförsamling?

Vem bär ansvaret? Ser man dessa siffror i relation till statistiken om krisberedskapsansvarig/säkerhetsansvarig så kommer man att se att majoriteten av Sveriges församlingar inte har några ansvariga inom dessa frågor.

Vid påminnelse till respondenterna via telefon så svarade nästan alla att enkäterna skulle skickas in först efter att de haft ett styrelsemöte. Enkäterna ger därmed en representativ bild av hur säkerheten och krisberedskapen ser ut i Sveriges moskéer och föreningar och även en bild av vilken nivå av säkerhetsmedvetenhet moskéernas ledare har.

VET EJ-SVAR	PROCENT	ANTAL
Trängsel i moskén	5%	6
Brandskydd anpassat till funktionshindrade	62%	69
Vilka typer av hot mot förening	55%	61
Vilka typer av hot mot företrädare	57%	63
Skadegörelse	44%	49
Kvinnors och mäns nödutgångar	5% / 5%	5 / 6

Dessa siffror för "Vet ej"-svar indikerar att församlingsledarna inte har tillräckligt med insyn i deras egna lokaler och moskébesökare. Detta utmärker behovet av att både stärka och höja kompetens och hjälpa församlingsledarna att få mer insyn. Demokrati mår bra av granskning, och genom att hjälpa församlingsledarna att få ökad insyn i sina lokaler så kan alla moskébesökare över hela landet som vistas i moskén vara under ett tak av Guds vilja, alltså demokrati. Ökad insyn innebär också att det finns ett arbete gällande att skydda människors säkerhet.

Det är viktigt att alltid komma ihåg att bakom varje enskild siffra finns en hel förening och bakom varje enskild förening eller moské finns en hel folkmassa som dagligen besöker moskén av olika skäl. Det är deras säkerhet det handlar om. Enkäterna är anonyma av anledningen att på ett objektivt sätt kunna kartlägga problem samt skapa trygghet, skydd och mod hos muslimska föreningar att våga prata om säkerhets- och krisberedskapsfrågan, och för första gången i svensk historia ägs kartläggningen av problemet av muslimer själva. Det råder också viss rädsla för att berätta om hur undermåliga lokalerna är, då man är rädd att bli av med även det man ändå har lyckats få.

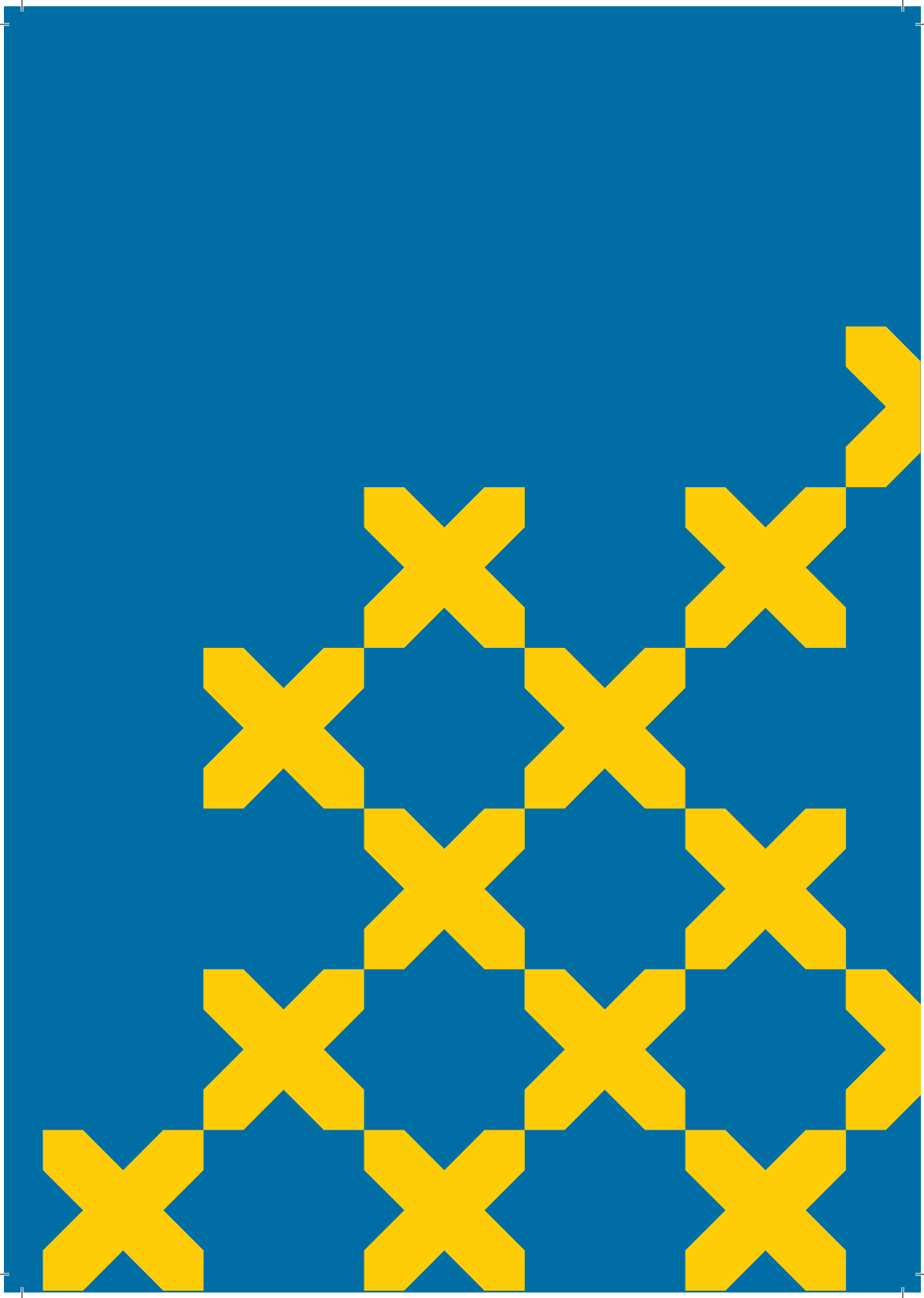
Detta har inte rymts i rapporten p.g.a. resursbrist
Förhållandena mellan olika svar har inte tagits med i analysen. Exempelvis lyfter inte statistiken upp vad de olika lokaltyperna har svarat när det gäller krisberedskap och säkerhet. Detta gäller även frågan om man hyr eller äger lokalen samt om frågan om vilken församling som riksorganisationen tillhör. Detta innebär alltså att vi inte vet i vilka riksorganisationer som det har fungerat bättre eller sämre.

Rapporten tar inte heller upp den problematik som många muslimska församlingar berättar om: att det kan vara oerhört svårt att finna en lokal och att man inte sällan upplever diskriminering och ifrågasättande från hyresvärdens eller kommunens sida, vid sidan av allmänhetens och grannarnas inställning, när man söker en lokal som ska bli en moské. Undersökningen omfattade även frågor om hot mot moskébesökare: huruvida antalet moskébesökare tenderar att minska eller öka på grund av rädsla att utsättas för hot, men analysen av detta har tyvärr inte kunnat få utrymme i denna rapport på grund av resursbrist. En annan intressant fråga är huruvida muslimska församlingar mäter tryggheten för moskébesökare, då detta egentligen är en förutsättning för att möta moskébesökares behov och stärkandet av trygghet och säkerhet – detta har inte heller rymts i denna rapport.

Rapporten har inte heller omfattat i vilken utsträckning moskéerna utsätts för brand och vad för typer av brand som har inträffat, samt analys av moskéns nuvarande arbete för att undvika bränder. Följdfrågorna för varje delfråga har inte fått utrymme i denna rapport, utan dessa behöver analyseras vidare.

Både muslimska trossamfund, forskning och internationella aktörer visar på att muslimers mänskliga rättigheter och säkerhet kränkts i form av islamofobiska uttryck. Analysen av den internationella synen på Sverige och dess behandling av muslimer/muslimska församlingar är intressant och inte minst relevant inom ramen för säkerhetsfrågor och bör också studeras vidare.

Denna rapport ska därmed inte ses som en fullständig rapport, utan ger endast en glimt av de problem som muslimska församlingar möter.

UNDERSÖKNINGEN KRISBEREDSKAP OCH SÄKERHET I SVERIGES MOSKÉER

MOSKÉN - TRÄNGSEL OCH SANITET

Boverket ger direktiv om lokaler där det finns olika verksamhetsklasser och beroende på under vilken verksamhetsklass en viss lokal hamnar är kraven olika.[11] Moskén är ganska sällan en enskild byggnad. Moskéer inryms i lägenheter, källarlokaler, skyddsrum och större samlingslokaler – vilket innebär att de hamnar i olika verksamhetsklasser enligt Boverket. Det vore intressant att titta närmare på Boverkets direktiv och jämföra direktiven med moskéers storlek i kvadratmeter och antal personer som deltar i aktiviteterna. På grund av begränsade resurser får det inte plats i denna studie.

Trängsel

HAR NI PROBLEM MED TRÄNGSEL I MOSKÉN?	PROCENT	ANTAL
Ja	**62.73%**	**69**
Nej	25.45%	28
Vet ej	5.45%	6
Ej svarat	6.36%	7

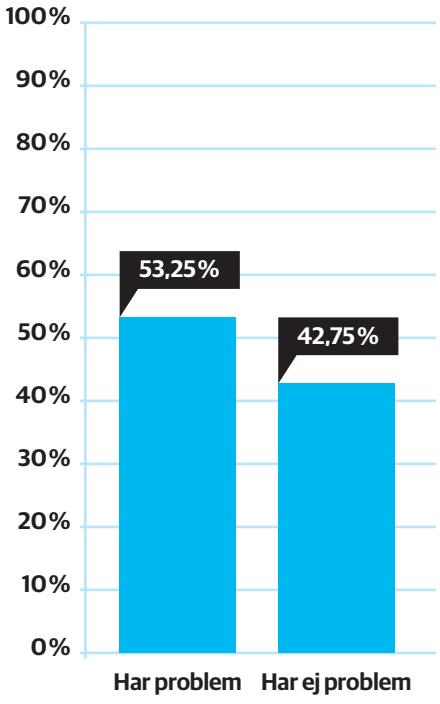
Oroväckande är att majoriteten av moskéer uppges ha problem med trängsel. Detta kan bara antyda på behovet av fler lokaler samt behovet av utökning och upprustning av befintliga lokaler. Lägger man ihop antalet "Vet ej"-svar med "Ej svarat" så får vi ett resultat på nästan 12 %. (Ett förtydligande: vi känner inte till läget i 12 moskéer.) Detta kan bara innebära att problematiken med trängseln i Sveriges moskéer med stor sannolikhet kan vara högre än 62.73%. Moskéerna har som mest trängsel under islams högtider ramadan, fredagsbön och Eid-högtiderna. Detta bekräftas av den statistiska studien under de öppna svaren.

[11] http://www.boverket.se/Global/bygga-o-forvalta-ny/dokument/regler-om- byggande/boverkets-byggregler-bbr/bbr20/Avsnitt-5-BBR-20.pdf

SANITET

Tabellen nedan indikerar svaren till vilka specifika sanitetsproblem moskéer har uppgett.

HAR NI HAFT ELLER HAR NÅGRA AV FÖLJANDE PROBLEM?	
Vattenläckage	**25.45%**
Sprickor i väggarna	**20.91%**
Råttor	**13.64%**
Mögel	12.73%
Annan ohyra	11.82%
Farliga trappor	14.55%
Fukt	3.64%

De moskéer som har en eller flera kombinationer är dubbelt utsatta. Särskilt anmärkningsvärt är farliga trappor. I de moskéer som har farliga trappor samt problem med trängsel och otydliga/icke- fungerande nödutgångar skulle det vid inträffandet av en brand sannolikt uppstå en kaotisk situation.

I frågor om sanitet hade 53 % av moskéer olika former av sanitetsproblem. Det betyder att över hälften av moskéerna inryms i ohygieniska lokaler utan adekvat underhåll. Hela 42 % har inte besvarat frågan, vilket innebär att vi inte vet hur saniteten ser ut i 47 moskéer. Detta kan bero på att erkännandet av sanitetsproblem upplevs som en förnedrande fråga att besvara, vilket ger skäl till att undersöka denna fråga ytterligare.

Anmärkningsvärt är både vattenläckage och råttor, samt sprickor i väggarna. Då moskén är en öppen plats för alla är det ytterst viktigt att ta hänsyn till de med nedsatt fysisk hälsa. 14,55 % av moskéerna har problem med farliga trappor. Det innebär att barn eller människor med instabil hälsa riskerar att försämra sitt hälsotillstånd ytterligare. Alla moskéer har inte hiss och vid normala situationer tvingas då besökare till farliga trappor för att kunna be sin bön. Men moskéer som har hiss kan däremot inte nyttja dessa vid nödsituationer, och då används de farliga trapporna likväl. Oavsett situation så blir det oerhört problematiskt och försämrar framkomligheten för dessa människor.[12]

Sammanfattning: En majoritet av Sveriges muslimska församlingar har medgett att de både har problem med sanitet och trängsel. Trängselfrågan är oerhört viktig då det innebär sämre möjlighet att utrymma lokalen snabbt.

Trängsel påverkar även människors välmående i form av dålig luft, stress och allmän otrevnad – denna fråga bör studeras närmare.

[12] Mer om funktionshindrade kommer i följande kapitel

MOSKÉN – BRANDSÄKERHETEN

Nödutgångar

FINNS DET NÖDUTGÅNGAR?	PROCENT	ANTAL
Ja	68.18%	75
Nej	**26.36%**	**29**
Vet ej	5.45%	6
Ej svarat	0.00%	0
ÄR NÖDUTGÅNGAR SKYLTADE?	**PROCENT**	**ANTAL**
Ja	**57.27%**	**63**
Nej	32.73%	36
Vet ej	8.18%	9
Ej svarat	1.82%	2
FINNS DET NÖDUTGÅNGAR I KVINNORNAS BÖNEOMRÅDE?	**PROCENT**	**ANTAL**
Ja	52.73%	58
Nej	**38.18%**	**42**
Vet ej	4.55%	5
Ej svarat	4.55%	5
FINNS DET NÖDUTGÅNGAR I MÄNNENS BÖNEOMRÅDE?	**PROCENT**	**ANTAL**
Ja	61.82%	68
Nej	**28.18%**	**31**
Vet ej	4.55%	5
Ej svarat	5.45%	6

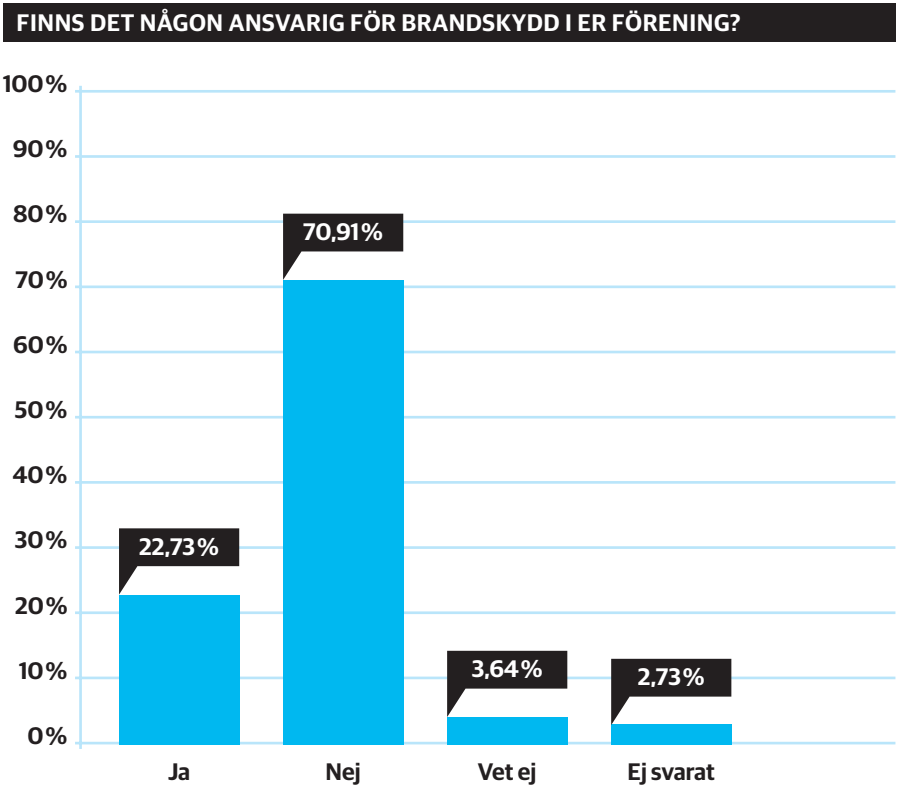
De moskéer som varken har fungerande nödutgångsskyltar eller fungerande nödutgångar är dubbelt utsatta. De kvinnor som besöker dessa moskéer är trippelt utsatta, i egenskap av att de är kvinnor.

Detta belyser att cirka en 1/3 av moskéerna inte har nödutgångar samt att de moskéer som har nödutgångar har brister i skyltning av nödutgångar. Notera även skillnaden hos männen i jämförelse med kvinnorna, där kvinnornas böneplats (där även medföljande barn ofta befinner sig) har betydligt färre nödutgångar.

Trängsel och icke-befintliga eller svårfunna nödutgångar är en farlig kombination. Statistik som påvisar att 32 % inte har nödutgångar och 9 % inte vet om det finns nödutgångar är ett mycket alarmerande resultat!

Sveriges moskéer fyller flera funktioner förutom att det är en plats för bön och reflektion. Verksamheterna varierar men många moskéer har verksamhet för hela familjen, både undervisning i religion och sociala aktiviteter. Moskén upprätthåller islams fundament, språk, högtider, ger social och annan service, håller bröllop och olika former av rådgivning. Moskén är även en undervisningsplats för skolklasser vid deras studiebesök. Moskén fyller utöver det flera funktioner för det omkringliggande samhället – det är en av mötesplatserna i samhället och endast ett fåtal av moskéerna är enbart riktade till muslimer. Alla är välkomna att besöka en moské. Ca 400 000 muslimer finns i Sverige och de muslimska trossamfunden menar att antalet moskébesökare ökar över hela landet.

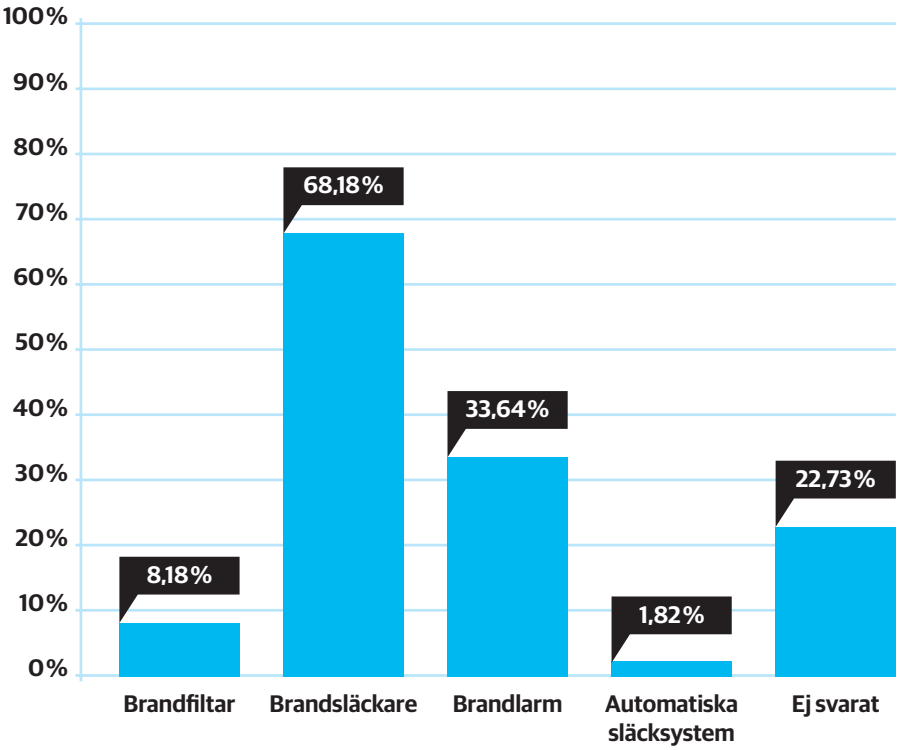
Det ligger i de muslimska trossamfundens intresse och även ansvar att hjälpa lokalförsamlingar att tillgodose sina behov gällande lokalernas skick och säkerhet. Brandsäkerhet och krisberedskap är ett område där det råder stora brister vilket lämnar individer och församlingar ytterst utsatta. Att förutsätta nödutgångars tillgänglighet och befintlighet på jämlika villkor mellan könen kan ses som självklart för läsaren. Men så är inte fallet vad gäller moskéer. Ett faktum är att muslimer lider av en ständig resursbrist som förhindrar dem att i praktiken säkerställa säkerhet för Sveriges moskébesökare och vår studie visar på att utrymmen där kvinnor och barn vistas i moskéer är sämre och än mer farliga än lokaler där männen vistas. Det är anmärkningsvärt att kvinnor och barn drabbas hårdast. Frågan om att förbättra moskéernas säkerhet har drivits i 20 år, men det har varit en oprioriterad fråga hos beslutsfattare. Det har kanske inte funnits tillräckligt med underlag, vilket vi med denna förstudie försöker avhjälpa.

Brandskyddsansvarig

Majoriteten av moskéer, ca. 70 %, har ingen brandskyddsansvarig. Utan att ha någon ansvarig är det osannolikt att någon är utbildad i brandsäkerhet och vet hur de skulle hantera en brand i föreningen. Det saknas både ansvariga och utbildning och kompetens att hantera bränder. Frivilliga utan kompetens är de som tar ansvar och det innebär en risk för felhantering. Man bör även titta på vilka de ansvariga som anges i studien är och hur de har blivit utsedda. Församlingarna behöver hjälp med att upprätta egna lämpliga krisberedskapsplaner och brandskyddsplaner.

VAD HAR NI FÖR BRANDSKYDD?

Endast 1/3 har installerade brandlarm, med andra ord är 2/3 av moskéer utan brandlarm! Notera att 22.73 % inte har svarat, vilket kan tolkas som att de inte har något befintligt skydd överhuvudtaget.

Brandövning

VET NI HUR EN BRANDÖVNING GÅR TILL?	PROCENT	ANTAL
Ja	41.82%	46
Nej	**45.45%**	**50**
Vet ej (att tolkas som nej)	6.36%	7
Ej svarat	6.36%	7

HAR NI HAFT BRANDÖVNING?	PROCENT	ANTAL
Ja	17.27%	19
Nej	**75.45%**	**83**
Vet ej	4.55%	5
Ej svarat	2.73%	3

HAR NI HAFT BRANDSLÄCKNINGSÖVNING?	PROCENT	ANTAL
Ja	17.27%	19
Nej	**75.45%**	**83**
Vet ej	2.73%	3
Ej svarat	4.55%	5

Diagrammet på föregående sida gällande brandskydd visar att 68% av moskéer har brandsläckare, men denna statistik visar att 75% inte har haft brandsläckningssövning. Vad säkerställer då att en brandsläckare fungerar om det börjar brinna? Att det inte finns ansvariga för brandskydd innebär också att det inte finns någon att vända sig till i brandfrågor och att ingen är ansvarig för att se till att befintliga brandskydd fungerar. Detta är oroväckande då moskén är en samlingslokal med flera hundratusen besökare varje år över hela landet, allt ifrån barn till funktionshindrade och äldre personer.

Information till moskébesökare vad gäller brand och säkerhet

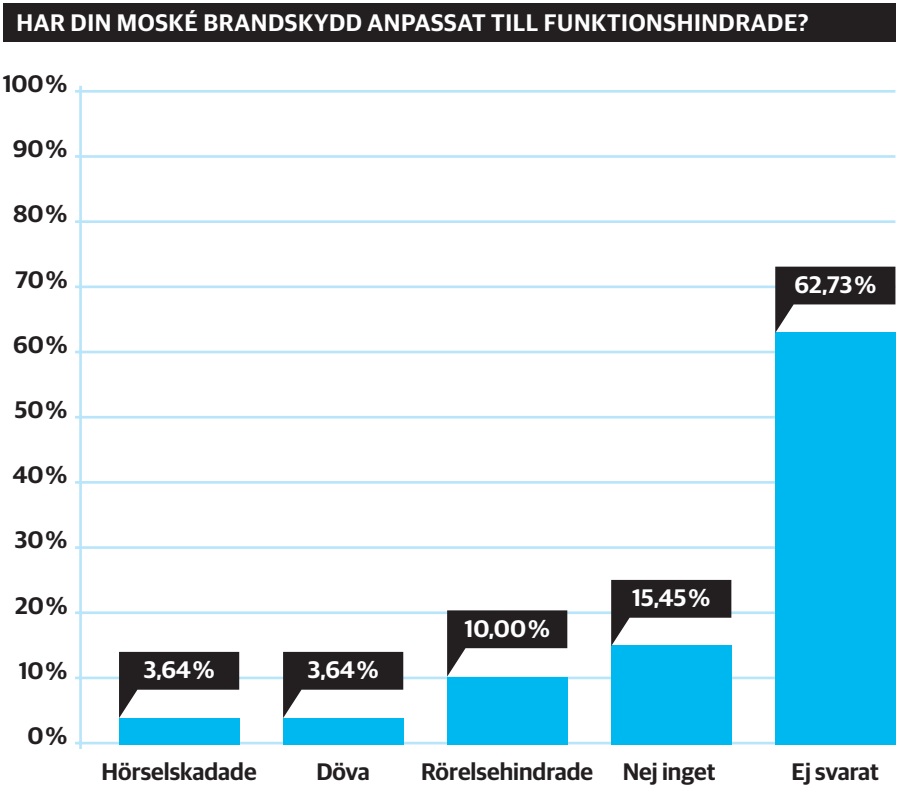
FINNS DET INFORMATION FÖR MOSKÉBESÖKARE OM VAD DE SKA GÖRA OM DET BÖRJAR BRINNA?	PROCENT	ANTAL
Ja	29.09%	32
Nej	**56.36%**	**62**
Vet ej (kan tolkas som ett nej)	8.18%	9
Ej svarat	6.36%	7

INFORMERAR NI MOSKÉBESÖKARE OM BRANDSÄKERHETSFRÅGOR?	PROCENT	ANTAL
Ja	36.36%	40
Nej	**53.64%**	**59**
Vet ej (kan tolkas som ett nej)	7.27%	8
Ej svarat	2.73%	3

Ett ännu mer oroväckande resultat är de fall där det inte finns information om vad man ska göra som moskébesökare vid brand eller fara. De moskéer som har svarat "Vet ej" kan tolkas som att ha svarat nej av anledningen att om dessa moskéer informerade om brand så skulle antalet "Ja"-svar varit högre, vilket det inte är.

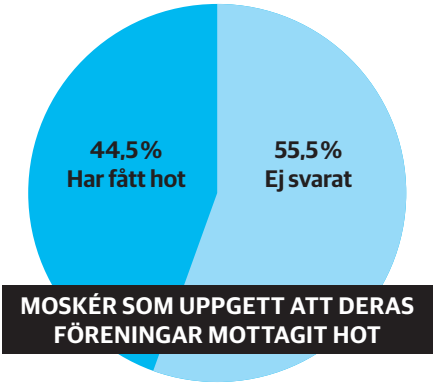
Det är alltså minst 64 % av moskéerna som brister i information om brand till moskébesökare. Denna statistik ska ses i relation till föregående diagram om säkerhetsansvarig. Om majoriteten av moskéer hade svarat att de har säkerhetsansvariga hade information om brand visat positiva siffror i mycket högre grad. En integrerad information om brand är en nödvändighet, då det ger enskilda moskébesökare större medvetenhet samt både skapar och stärker logiska och noga övertänkta handlingar vid brand – istället för att det uppstår en farlig panik och oreda med många felaktiga beslut och handlingar.

Brandskydd anpassat till funktionshindrade

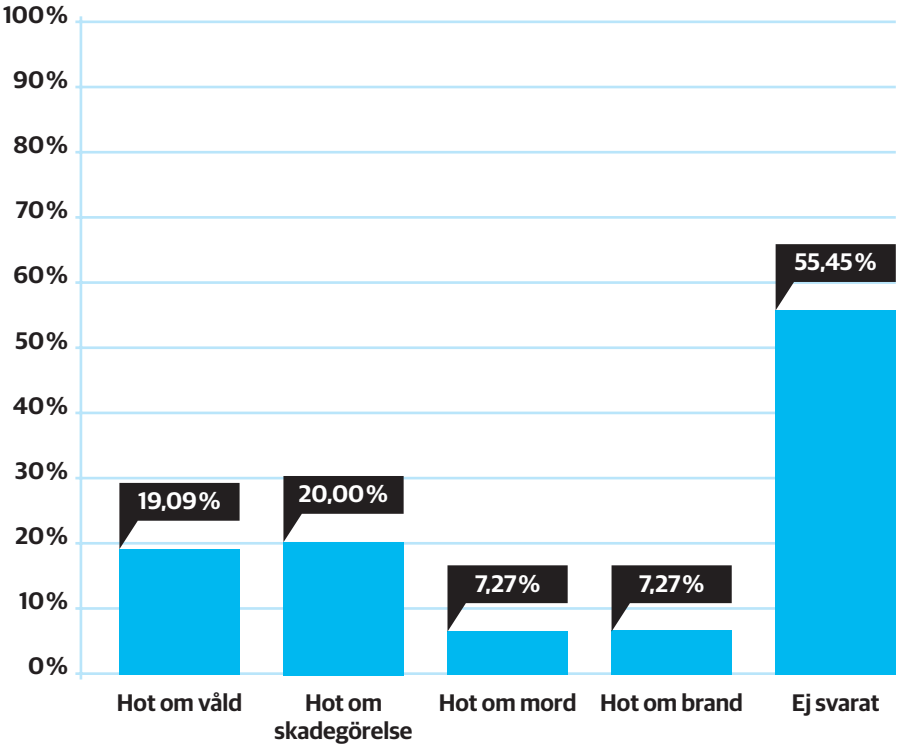
MOSKÉN – HOT OCH SKADEGÖRELSE

Ett högt antal moskéer har uppgett att deras föreningar har mottagit hot, totalt 44.55 %. Dessa hot inkluderar även hot om mord (7%) och brand (7%), se diagram nedan för detaljer.

MOSKÉR SOM UPPGETT ATT DERAS FÖRENINGAR MOTTAGIT HOT

VILKA TYPER AV HOT FRAMFÖRS MOT ER FÖRENING / MOSKÉ?

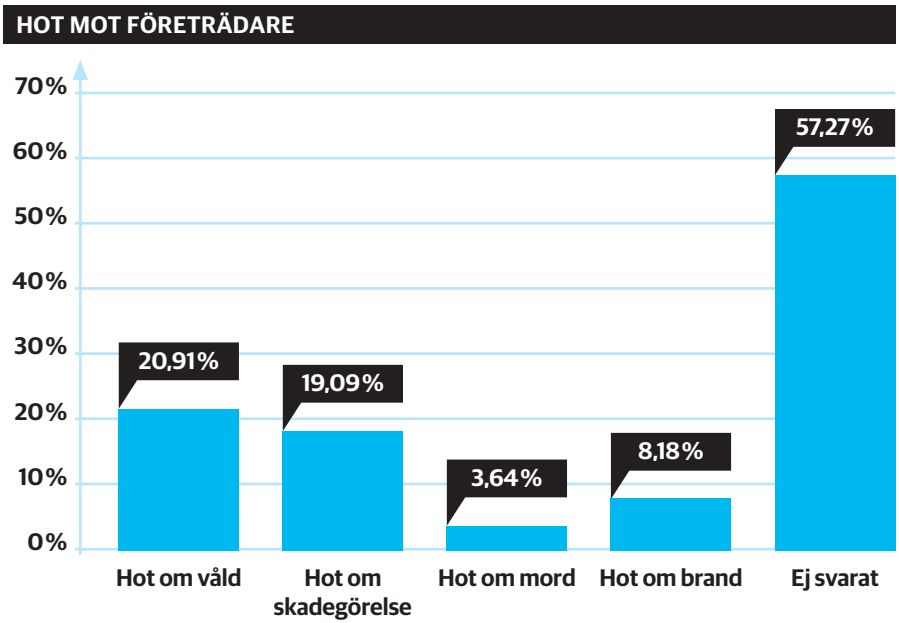

Hotbrev

HAR NI FÅTT HOTBREV?	PROCENT	ANTAL
Ja	**29.09%**	**32**
Nej	60.91%	67
Vet ej	8.18%	9
Ej svarat	1.82%	2

Hot mot företrädare

Liksom mot moskéer är antalet hot mot muslimska föreningars företrädare högt, sammanlagt 42.73%. Dessa hot inkluderar även hot om mord (3%) och brand (8%), se diagram nedan för detaljer.

En förklaring till varför 57.27% inte har besvarat frågan är att dessa frågor förutsätter att församlingarna regelbundet gör en mätning av huruvida deras företrädare och moskébesökare utsätts för hot. Detta kräver resurser och ekonomi, vilket moskéer inte har.

Skadegörelse

HAR MOSKÉN DRABBATS AV SKADEGÖRELSE?	PROCENT	ANTAL
Ja	40.91%	45
Nej	**50.91%**	**56**
Vet ej	5.45%	6
Ej svarat	2.73%	3

VILKEN TYP AV SKADEGÖRELSE HAR DRABBAT ER MOSKÉ?	PROCENT	ANTAL
Klotter	22.73%	25
Sönderslagna fönster	28.18%	31
Sönderslagen dörr	15.45%	17
Ej svarat	44.55%	49

När frågan ställs om moskén drabbats av skadegörelse är det 50 % som svarat nej, men när frågan om vilka skadegörelser som moskén drabbas av ställs så är resultatet för skadegörelse 66 %. En förklaring är att det är enklare att identifiera sin egen realitet med exempel på vad skadegörelse är, eller också att respondenten inte vet vad som kan anses vara skadegörelse.

Forskning från 2010 visade att 40 % av de muslimska samfunden utsatts för någon form av illegalt motstånd mot deras verksamhet, ett motstånd som ofta tar formen av skadegörelse, men som också skett i form av hot och misshandel mot församlingsmedlemmar."[13] De tidigare diagrammen visar först och främst en stigmatisering gällande hoten mot moskéer (42 %) och den mer specificerade frågan visar att upp till 66% av Sveriges moskéer utsätts för skadegörelse. Det är oroväckande att situationen för muslimer och muslimska församlingar blir värre och värre. Detta är islamofobins ansikte.

"Definition på islamofobi är rädsla för, fientlighet eller hat riktat mot islam och muslimer, som aktiverar en reaktion mot islam, muslimsk egendom, dess institutioner eller den eller dem som är, eller uppfattas vara muslimer eller representanter för muslimer eller islam. "[14]

Nätverket Svenska Muslimer i Samarbetes rapport lyfter upp att det finns stora brister i hur man arbetar mot islamofobin, genom statens svaga ledarskap i att stå upp mot islamofobin.[15]

[13] Borell, Gerdner "Motstånd och stöd- en studie av svenska muslimska församlingar" s.41 Sociologisk forskning årgång 47 nr. 4 år 2010 Utgiven av MittUniversitet & Hälsohögskolan, Högskolan Jönköping.

[14] Aspling & Djärv Hatbrott 2012 – statistik över självrapporterad utsatthet för hatbrott och polisanmälningar med definierade hatbrottsmotiv s. 55 utgiven av BRÅ 2013

[15] Nätverket Svenska Muslimer i Samarbete– en alternativrapport i sammanfattning till svar på svenska regeringens nittonde, tjugonde och tjugoförsta rapport till FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering. S.% Utgiven: februari 2013

MOSKÉN – SAMARBETEN MED DET OMKRINGLIGGANDE SAMHÄLLET

Samarbetet mellan lokalpolisen och moskéer

HAR NI KONTAKT / SAMARBETE MED POLISEN PÅ ER ORT?	PROCENT	ANTAL
Ja	44.55%	49
Nej	**38.18%**	**42**
Vet ej	9.09%	10
Ej svarat	8.18%	9

Med tanke på det höga antalet hot och skadegörelser blir det oroväckande att se att 38.18% uppgett att de inte har haft någon kontakt med lokalpolisen, inte ens i form av förebyggande arbete. Lägger vi ihop antalet "Vet ej"-svar med antalet "Ej svarat" får vi en frekvens på 17%. Vi vet alltså inte hur läget ser ut i 17% procent av Sveriges moskéer.

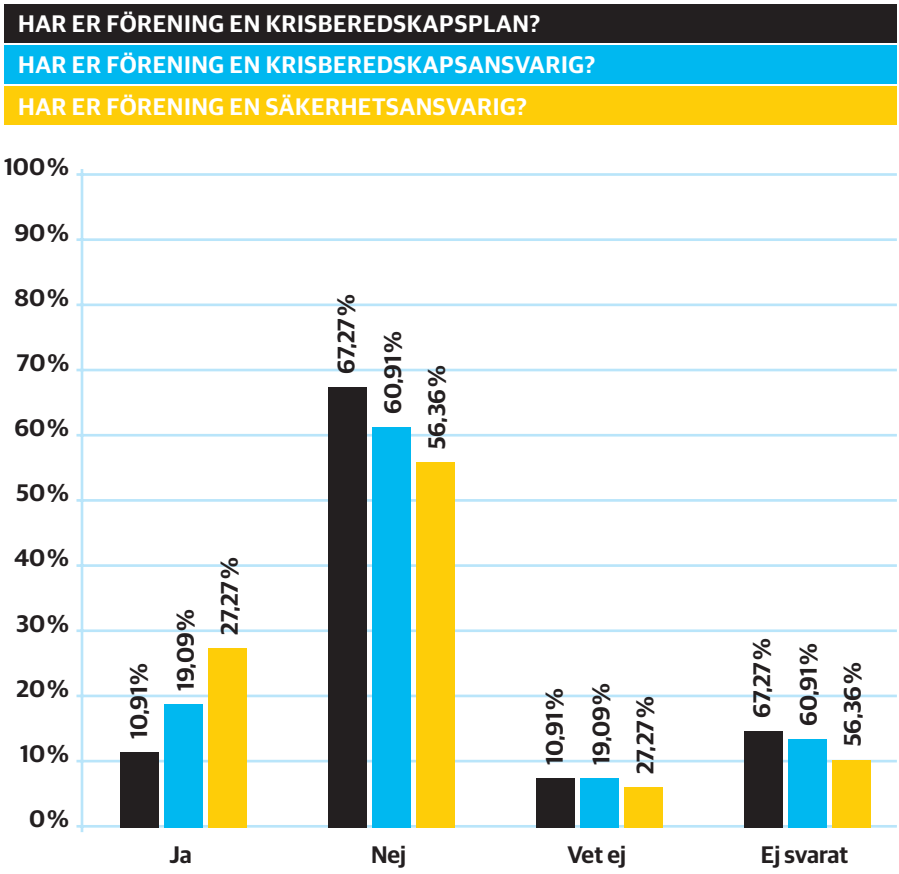
Sociologisk forskning beskriver motståndet på följande sätt: "Ungefär en fjärdedel av organisationsföreträdarna rapporterar att deras församlingar utsatts för motstånd som tagit sig kriminella former".[16] Forskning visar på att internationella händelser t. ex. 11:e september och attackerna i Madrid och London hör ihop med kriminella handlingar mot svenska moskéer. Motstånd har även förekommit i situationer då en församling startats eller en ny moské eller bönelokal planerats.[17]

[16] Borell, Gerdner "Motstånd och stöd - en studie av svenska muslimska församlingar" s.35 Sociologisk forskning årgång 47 nr. 4 år 2010 Utgiven av MittUniversitet & Hälsohögskolan, Högskolan Jönköping.

[17] Aspling & Djärv Hatbrott 2012 – statistik över självrapporterad utsatthet för hatbrott och polisanmälningar med definierade hatbrottsmotiv s. 55 utgiven av BRÅ 2013

MOSKÉN - KRISBEREDSKAP OCH SÄKERHETEN

Krisberedskapsplan, krisberedskapsansvarig och säkerhetsansvarig

Kanske det mest informativa resultatet ses här när det gäller krisberedskap och säkerhet. Den största majoriteten av moskéer har för tillfället ingen krisberedskapsplan, ingen krisberedskapsansvarig och ingen säkerhetsansvarig. Detta kartlägger därmed bristen på resurser och kunskap i hur moskéer borde hantera sina situationer vad gäller trängsel, sanitet och brandrisker, samt hot, skadegörelse och attacker mot moskéer och föreningsaktiva eller moskébesökare. Moskéerna verkar väldigt oförberedda inför växande hat mot muslimer och inför dessa utmaningar i dagens samhälle.

Moskéers förmåga att hjälpa under kris i samhället

HUR KAN NI HJÄLPA TILL OM DET BLEV EN KRIS I SAMHÄLLET?	PROCENT	ANTAL
Vi kan ställa vår lokal till förfogande	69.09%	76
Vi kan erbjuda krissamtal	51.82%	57
Ej svarat	13.64%	15

En uppenbar vilja att bistå samhället

Vilken inställning har de muslimska företrädarna till krisberedskap och säkerhetsfrågor i samhället? Statistiken ovan visar tydligt att det finns en uppenbar vilja att bistå samhället med hjälp under kriser. Det är 86% av moskéerna som har svarat att de kan ställa sina lokaler till förfogande samt att de kan erbjuda krissamtal. Detta visar också på trossamfundens positiva inställning till samverkan med det omkringliggande samhället.

Den första rapporten i Europa om muslimska församlingar i lokalsamhället, som undersöker specifikt huruvida muslimska församlingar i lokalsamhället förhåller sig till den svenska traditionen om samverkan visar att 84% av organisationsföreträdarna bedömer att det finns ett värde i att bygga upp samarbeten med det omkringliggande samhället.18 En begränsning i den rapporten, liksom i väldigt många andra rapporter om muslimer, är att den använder sig av en underförstådd diskurs om vad svenskhet är. Där gott samverkansarbete anses vara något identifierat med svenskhet. Det innebär också att de muslimska organisationer som inte kan eller har förutsättningarna att samverka inte längre är svenskar, utan helt plötsligt blir invandrare. Detta är en polarisering som bidrar till en ännu mer främlingsfientlig anda i samhället.

Muslimska trossamfund vill vara en naturlig del av samhället som människor kan vända sig till under kristider. Dessutom har de en lång erfarenhet av att ta hand om människor i kris. Därför är trossamfunden viktiga i samhällets krisberedskap. Det mest utmärkande för alla trossamfund i Sverige är framförallt deras vilja och engagemang att ställa upp under lång tid efter kriser. Diskoteksbranden i Göteborg är ett gott exempel på detta.

Branden i Göteborg

I oktober 1998 inträffade en brand i Göteborg på ett festarrangemang där hundratals dog och många blev skadade. Räddningstjänsten och sjukhusen gjorde allt de kunde för att rädda dessa ungdomar. Men de frågor, tankar och känslor som väcktes hos anhöriga och de drabbade var bortom räddningstjänstens och sjukhusens kompetens. Då kom trossamfunden att spela en betydande roll.

"Redan någon timme efter larmet om olyckan hade trossamfunden på flera närliggande orter öppnat sina lokaler. Där kunde man skaffa sig information i en anda av vänskap, värme och tala med själavårdare av olika religiös hemvist". [19] De drabbade representerade sexton olika nationaliteter och talade mer än tio olika språk. Offren var kristna, muslimer och judar, troende och icke-troende. I denna oerhört tragiska situation blommande trossamfundens engagemang: de bidrog bland annat snabbt med tolkar, lokaler och samvaro. För att återvända till ett normalt liv behövde många prata med någon som förstod ens eget språk samt de kulturella sederna. Här samverkade trossamfunden och frivilligorganisationer med både kommun och sjukvård och olika krisgrupper, bl. a. POSOM. Den allra svåraste uppgiften: att framföra dödsbud till anhöriga, utfördes av polis i samverkan av präster, pastorer, imamer och rabbiner.[20]

Denna händelse är bara en av flera händelser där trossamfundens samverkan manifesteras. Hur stor del av de muslimska trossamfunden som i dagsläget redan ställer sina lokaler till samhällets förfogande samt hur många procent som faktiskt erbjuder krissamtal i dagsläget är något som inte har undersökts i denna rapport p.g.a. resursbrist, men det som trossamfunden känner till pekar på att församlingarna gör ett gediget och omfattande arbete i detta.

[19] Trossamfundens medverkan i krishantering s.10 utgiven av KBM:s utbildningsserie 2004:1
[20] Trossamfundens medverkan i krishantering s.12-13 utgiven av KBM:s utbildningsserie 2004:1

SLUTORD

Syftet med denna rapport har inte varit att fullständigt kartlägga eller bemöta alla problemen som undersökningen i sig har omfattat, utan snarare att väcka diskussion och förståelse för hur moskébesökare kan drabbas och vilka utmaningar som de muslimska församlingarna möter inom krisberedskapsområdet.

När resurser inte fördelas utifrån behov förlamar det de muslimska samfunden i sin utveckling. Förhoppningarna är att denna rapport ska användas som en språngbräda för att börja hantera och undersöka dessa frågor vidare. Anmärkningsvärt är att minnas att bakom varje siffra finns det en hel församling, så när en församling svarar att de upplever att hot om mord har förekommit så ska vi komma ihåg att denna församling har flera moskébesökare vars säkerhet och liv det handlar om.

Jag finner inga ord längre som kan beskriva de känslor som väcks hos mig som författare, men en sak är säkert – vi lever i ett demokratiskt land där en mångfald av religioner råder, men vissa är mer utsatta än andra och behöver därför särskilda åtgärder för skydd – och ett erkännande att även muslimer är viktiga och en del av Sverige. Utökade ekonomiska medel för muslimers säkerhet vore ett ställningstagande att alla människors säkerhet, oavsett religion och ursprung är något man bör ta allvarligt på.

REFERENSER

Offentlig publikation

Stockman, Max (Red.) "Trossamfund i Sverige - statsbidragsberättigade trossamfund: presentationer och aktuell statistik 2013" Utgiven av Nämnden för Statligt stöd till Trossamfund år 2014

Borell, Klas "Svenska Muslimska församlingar - en sammanfattning av ett forskningsprojekt" utgiven av MittUniversitet år

Borell, Klas "Samverkan eller isolering s. 70 utgiven av SST, skriftserie nr.1 år 2013

Aspling & Djärv Hatbrott 2012 - statistik över självrapporterad utsatthet för hatbrott och polisanmälningar med definierade hatbrottsmotiv. Utgiven av BRÅ år 2013

Borell, Klas "islamofobiska fördomar och hatbrott - en kunskapsöversikt utgiven av SST, skriftserie nr.1s.

BRÅ 2013:16

FN förbundets 19:e 20:e och 21:a alternativa rapport till FN:s rasdiskrimineringskommitté utgiven år 2013

Trossamfundens medverkan i krishantering utgiven av KBM:s utbildningsserie 2004:1 år 2004

Nätverket Svenska Muslimer i Samarbete - en alternativrapport i sammanfattning till svar på svenska regeringens nittonde, tjugonde och tjugoförsta rapport till FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering. Utgiven februari år 2013

Budgetprop. 2006/07 s.66

Regeringskansliet "Trossamfunden - en god kraft i samhället" s. 3 år 2014

Litteratur

Borell, Gerdner "Motstånd och stöd- en studie av svenska muslimska församlingar" s.31 Sociologisk forskning årgång 47 nr. 4 år 2010 Utgiven av MittUniversitet & Hälsohögskolan, Högskolan Jönköping.

Internet

http://www.regeringen.se/sb/d/15173

http://www.boverket.se/Global/bygga-o-forvalta-ny/dokument/regler-om-byggande/boverkets- byggregler-bbr/bbr20/Avsnitt-5-BBR-20.pdf

www.msb.se/sv/Forebyggande/Sakerhet-hem--fritid/Frivilligorganisationer-- trossamfund/Samverkan-med-trossamfunden/

http://www.bra.se/download/18.6b82726313f7b234a5839/1372231125966/2013_16_Hatbrott_20 12.pdf

http://www.sst.a.se/download/18.11165b2c13cf48416de7759/1377188453740/Islamofobiska+f%C3%B6rdomar+och+hatbrott+-+hela+h%C3%A4ftet.pdf

https://www.msb.se/sv/Forebyggande/Sakerhet-hem--fritid/Frivilligorganisationer-- trossamfund/Ideella-organisationer-kan-soka-pengar-for-att-starka-den-enskildes-krisberedskap/

http://www.krisinformation.se/web/upload/Krisinformation.se/Handelser/trossamf_medv_krishant_utb-serie2004-1.pdf

https://www.msb.se/Upload/Forebyggande/sakerhet_hem_och_fritid/Frivillig_org/Beslut/Beslut%2 02009-2010/Krisberedskapsrapport_folder.pdf

http://www.sst.a.se/download/18.49955727139d0ce5f5d644e/1377188452601/%C3%85rsbok+2 011.pdf

http://www.politiken.se/tidskrifter/sf/sf10/sf1004-03.pdf

http://www.islamiskaforbundet.se/sv/doc/Sammanfattning.pdf

http://www.regeringen.se/sb/d/504/a/3029

http://www.klasborell.se/Filer/1.pdf

http://www.sst.a.se/download/18.49955727139d0ce5f5d644e/1377188452601/%C3%85rsbok+2 011.pdf

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/sweden/SWE-CbC-IV-2012-046- SWE.pdf

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/sweden/SWE-CbC-IV-2012-046- SWE.pdf

http://www.levandehistoria.se/fakta-fordjupning/islamofobi/definitioner-och-uttryck

http://www.fn.se/PageFiles/30587/CERD%202013.pdf

http://www.sst.a.se/krisberedskap.4.7f968fc211eeec933de800012033.html

Ruweida Ahmed *för* Islamiska samarbetsrådet